

L'ORGANITZACIÓ DELS TREBALLADORS DE L'EDUCACIÓ ENFRONT DEL PROCÉS DE REFORMA EDUCATIVA NEOLIBERAL

Miguel Ángel Duhalde
 membre de CTERA (Argentina)

Per fer referència a les reformes educatives implementades als països llatinoamericans, i particularment a Argentina, es fa necessari analitzar i comprendre les característiques de l'actual context sociohistòric on s'emmarquen. En aquests països, el procés de reforma educativa és determinat per un model polític i econòmic que, basat en l'aplicació de les regles del mercat i els principis del neoliberalisme, ha portat als sectors més desfavorits de la població a viure en un estat permanent d'injustícia social, exclusió, precarització, pobresa i desemparament.

El Sindicat docent i la lluita al camp del coneixement

Les nostres societats es caracteritzen per tenir aguda crisi econòmica, alts nivells de pobresa, creixent desprestigi de les institucions tradicionals de participació política, i un alt grau de mobilització social. En aquest terreny, podem reconèixer que el poder dominant ha recollit alguns èxits en els seus intents d'imposar el que molts pensadors denominen el "pensament únic", és a dir, una espècie de "...doctrina viscosa que insensiblement embolica qualsevol raonament rebel, l'inhibeix, el pertorba, el paralitza i acaba per ofegar-lo." Pensament únic, des del qual es planteja que totes aquestes conseqüències pròpies de la societat actual, com la pobresa, injustícia social, exclusió, desigualtat econòmica i crisi de participació, són fenòmens naturals, normals i, fins i tot, que fins és sensat que això ocorri.

Si bé podem trobar a nivell continental, regularitats i coincidències en tot el procés d'aplicació de la polítiques educati-

ves, ens interessa remarcar que també el capitalisme en la seva fase neoliberal, ha tingut diferents modes de desenvolupament d'acord amb les particularitats de cada país. A Argentina -i en altres països germans-, aquest model va necessitar un primer moment, signat per les dictadures militars, per sembrar la llavor neoliberal i esborrar violentament tot intent d'oposició al model, deixant la

Intervenció de Biel Caldentey a la mesa del debat

"terra arrasada" perquè els successius governs democràtics la fessin créixer vigorosament. És especialment a finals dels anys vuitanta, amb governs com el del President Carlos Menen, i els que el van succeir, que es refermen sistemàticament, i perversament, les garanties i condicions perquè el capitalisme salvatge s'instal·li de forma definitiva en la nostra societat.

Algunes de les més dramàtiques conseqüències en el sector de la docència es veuen reflectides, per exemple, que el 49% dels mestres argentins avui estan per sota de la línia de la pobresa; que les escoles han de dedicar cada cop més temps a funcions assistencials (alimentació, vestimenta, atenció física i psíquica dels alumnes, etc.) relegant la funció específica de l'ensenyament, pel fet que l'Estat se n'ha anat desobligant en el seu paper de garant dels drets socials mínims i indispensables per a tot ciutadà. Una altra conseqüència, és que davant un alt nivell de desocupació i subocupació veiem que s'han modificat els esquemes familiars tradicionals, perquè avui gran part dels docents (dones) s'han convertit en caps de llar pel fet que els homes, que històricament exercien aquesta funció, avui estan sense treball. Això no és una conquesta de gènere, sinó una conseqüència de les nefastes polítiques de desindustrialització de l'aparell estatal que han portat que moltes mestres dones, amb els seus baixos salaris, siguin les que sostenen la llar havent de patir al costat del seu marit desocupat i davant els seus fills, necessitats de primer ordre que mai abans no havien estat ni tan sols imaginades.

És en aquest context sociohistòric, on es desenvolupen les polítiques educatives que actualment tenen vigència a l'Argentina, i que formen part del que es denomina la transformació educativa. Aquestes polítiques van tenir una primera fita en la sanció de la Llei Federal d'Educació (1993) i la Llei d'Educació Superior (1995). Aquesta normativa respon en essència al projecte neoliberal i es converteix en l'enquadrament jurídic que legitima una sèrie de "regles del joc", que han estat planejades des de les lògiques pròpies dels camps polític i econòmic. Aquestes lògiques dominants han determinat el propi desenvolupament del camp educatiu, sotmetent els interessos dels subjectes socials que s'exerceixen en aquest camp a les imposicions dels sectors que van respondre històricament i incondicionalment als alineaments de la reforma neoliberal.

Miguel Duhalde, autor de l'article, és el segon de l'esquerra

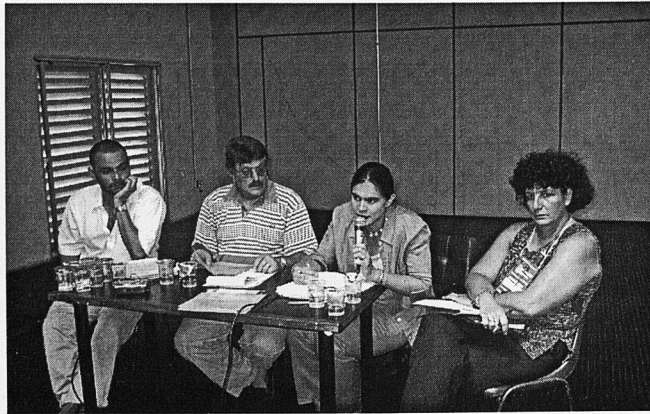
El neoliberalisme -fent el que fa el tero per defensar el seu niu-, va intentar posar a través de les seves polítiques, una cortina de fum per mantenir ocultes les seves vertaderes i últimes intencions. Portant les condicions econòmiques dels treballadors a una situació de gravetat extrema, va intentar circumscriure i acorralar la resistència, en una mera disputa reivindicativa, salarial i sectorial. D'aquesta manera, i per molt temps, el neoliberalisme va anar posant draps d'aigua freda i demorant la discussió sobre un vertader canvi radical de les relacions socials de producció i de la cultura. Va distreure l'atenció, va fragmentar la lluita i va afavorir l'enfrontament entre els propis sectors més desfavorits. Ja Popkewits ens donava el seu senyal d'alerta quan plantejava que "el socialment significatiu en les actuals reformes és la manera en què els símbols emmascaren els interessos polítics a què serveixen".

No obstant això, podem dir que en aquest marc, el Sindicat dels Docents argentins ha fet una política que ha pretès transcendir l'enfrontament merament i exclusivament reivindicatiu i presentar batalla també en el camp del coneixement. Aquesta lluita pel coneixement és una estratègia que ens ha permès avançar en contra de les polítiques neoliberals, a partir de la dignificació del treball docent i la generació de nous i alternatius llocs de poder a través de l'apropiació crítica de les eines que faciliten la participació activa i la transformació de la realitat.

Pensem que el coneixement és central en el treball docent i és el component a partir del qual es posen en joc una sèrie d'interaccions entre els subjectes socials de camp educatiu. Per això, es torna de vital importància discutir i participar en les decisions sobre els tipus de coneixements que es produeixen, distribueixen i consumeixen en aquest camp. És necessari llavors, sostenir i garantir un espai per a la presa de decisions des de la perspectiva dels sectors que estem treballant en defen-

sa de l'educació pública, popular, per a tots i de qualitat. En el marc de la lluita pel coneixement, hi ha alguns aspectes, especialment referits a la formació docent, que hem vingut treballant des de la Confederació de Treballadors i que ens interessa ressaltar a continuació.

Una de les meses de debat amb Daniel Suárez (LPP, Argentina), Pere Polo (STEL-i), la moderadora, Estela (Universitat de Guadalajara, Mèxic), i Ivon Passada (FUTU, Uruguai)

Formació docent i Investigació educativa

En els nostres països, hi ha una clara fragmentació entre la Universitat (principals centres on tradicionalment es realitza la investigació) i els Instituts del Professorat (on es formen gran part dels futurs docents). En aquest mateix marc, veurem com el discurs oficial de la reforma, ha obviat la dita situació característica de l'educació superior, i hi ha "decretat" l'ingrés de la investigació als centres de formació docent, concebant-la com una "nova funció", i especialment com un paràmetre d'acreditació i un mecanisme més d'ajust. Per a la nostra perspectiva allò greu no és l'ingrés de la nova funció (d'investigació) en si mateixa, sinó que les polítiques educatives neoliberals no hagin creat ni garantit les condicions mínimes i necessàries per al seu desplegament adequat. Sense caure en l'altre extrem, de negar la importància de la investigació educativa, pensem que aquesta és vàlida, si se la considera com una eina que faciliti el desenvolupament de processos de reflexió crítica sobre la realitat educativa i que promogui propostes de transformació des de les bases, democràticament i de manera inclusiva. En aquest sentit, concebem la investigació com un

instrument de lluita necessari per aconseguir que els processos de canvi en educació es constitueixin en una vertadera transformació realitzada pels propis subjectes que formen part de la realitat educativa. Això serà factible si els docents s'apropien de les eines teòriques i pràctiques pròpies del camp de la inves-

tigació educativa i els resignifiquen des de la seva pròpia pràctica no sols per comprendre-la sinó també per modificar-la. Com diu Maria Teresa Sirvent: "Aquesta societat genera els seus propis enterraments. Les contradiccions van generant les seves pròpies tombes. És important llavors, debatre sobre com es pot ser part d'aquests enterraments i com es pot ajudar" a desenvolupar els moviments socials de docents que estan emergint "perquè hi hagi molts altres enterraments organitzats".

En aquest rumb, des de la Confederació de Treballadors de l'Educació, i en conveni amb Universitats que han demostrat ser progressistes en els seus plantejaments i accions, hem impulsat la formació en investigació educativa a través de la creació d'una carrera de postgrau que implementen l'Escola de Formació Pedagògica i Sindical "Marina Vilte" de CTERA, la Universitat Nacional del Comahue i la Universitat Pedagògica Nacional, Zacateques, Mèxic. Una altra instància que s'ha constituït en aquest sentit, és la creació de la Xarxa DHIE, des de la qual es promou la formació entre pares i l'horitzó del coneixement, a través de la realització de

...concebem la investigació com un instrument de lluita necessari per aconseguir que els processos de canvi en educació es constitueixin en una vertadera transformació realitzada pels propis subjectes que formen part de la realitat educativa. Això serà factible si els docents s'apropien de les eines teòriques i pràctiques pròpies del camp de la investigació educativa i els resignifiquen des de la seva pròpia pràctica no sols per comprendre-la sinó també per modificar-la...

Trobades Nacionals, Trobada Iberoamericana, distribució de Butlletins informatius, constitució d'una pàgina web, etc.

Hi ha una sèrie d'idees centrals sobre les quals gira nostra proposta de formació en investigació educativa. Aquestes són:

· *Investigació Educativa Popular*: Des de i per als sectors populars, basada en el protagonisme actiu dels subjectes socials del camp educatiu en tot el procés de construcció de coneixement científic. Docents compromesos a educar per a l'emancipació dels sectors populars i no a obeir acríticament els alineaments de les polítiques neoliberals (basades en la lògica del mercat). Una investigació realitzada pels docents, que atengui les condicions històriques i socials dels sectors que estan educant, a la seva situació socioeconòmica, i amb respecte per la diversitat cultural, contribuint fonamentalment a l'emancipació i no a la reproducció dels mandats del pensament únic.

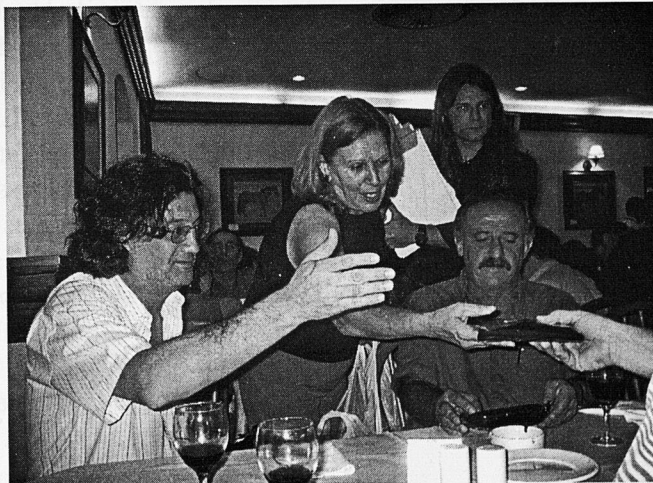
· *Investigació com a procés tridimensional*: Epistemològic, metodològic i tècnic. Fer una reflexió i discussió en totes les dimensions i superar el reduccionisme que limita la investigació al seu aspecte merament metodològic fins i tot promou la idea d'un únic mètode per fer investigació. Els subjectes socials no poden veure limitada la seva participació només a les instàncies tècniques. Una característica de les polítiques educatives actuals ha estat reduir el treball d'investigació dels docents a la mera recollida de dades o a treballs parcials. Això no ha fet més que alienar els subjectes socials, ja que són invitats a participar només en un moment de la "cadena de producció" i desconeixen així la totalitat del procés. És necessari que els mestres, professors i alumnes estiguin formats i comptin amb elements per ser part de tot el procés de producció de coneixements, participant tant en la definició dels problemes d'investigació, com en la presa de decisions que tinguin a veure amb la funció de la teoria, el rol de l'investigador, la metodologia i altres components. Participació que també ha d'estar garantida davant preguntes tan rellevants

com el per què de la investigació.

· *Investigació com un procés de construcció col·lectiva de coneixements*: treball en xarxa, per al creixement col·lectiu, contra l'individualisme extrem i el pensament únic. És a dir, revalorar a través del treball entre parells, la importància de la construcció conjunta de coneixements per superar les falses dicotomies en què molts cops tanca el poder hegemònic els subjectes que pertanyen a un mateix sector i que per tant comparteixen els mateixos interessos. Aquest treball en xarxa és una manera més de trencar amb el verticalisme característic de tot el procés de reforma i avançar cap a models de major horitzontalització en la circulació del coneixement i més democràtics quant a la participació protagònica dels mestres i professors en les possibilitats de canvi.

Avui veiem que resta molt camí per caminar en aquest sentit, no obstant això, en detenir-nos i mirar endarrere, veiem que també algunes fites s'han anat consolidant, fonamentalment a partir d'un procés basat a l'articulació de les estratègies amb les diferents organitzacions que històricament s'han oposat al model hegemònic del pensament únic, avui dominant. No obstant això, avui veiem que aquest model que s'erigeix com invencible, presenta algunes ferides i dona senyals de debilitat. Per això, fem nostres les paraules de Maria Teresa Sirvent: "*Com a treballadors de l'educació, docents i investigadors hem de contribuir en els nostres espais a la construcció de postures crítiques enfront del pensament únic i el convenciment ideològic. Discutir col·lectivament la possibilitat d'una formació i d'una pràctica que percebi la docència i la investigació educativa com un instrument de lluita, de demanda, de denúncia i de consciència crítica per enfrontar el*

pensament únic, el convenciment ideològic i la naturalització de la injustícia social en nosaltres i en els altres. Una docència i investigació posades al servei de la desnaturalització. Construir una forma organitzativa que serveixi de contingent per a la nostra consciència crítica i per mantenir una lluita col·lectiva".

La presidenta de la CNTE (Confederació Nacional de Treballadors de l'Educació) del Brasil, Juçara Dutra, al sopar on va convidar els sindicats presents a l'FSM